

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Олег Заярний

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
ResearcherID: S-3358-2018
ORCID-ID: <https://orcid.org/0000-0003-4549-7201>
oleganalitik.knu@gmail.com

УДК 004.738.5:343

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ З УРАХУВАННЯМ ПРОЯВУ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ*

АНОТАЦІЯ. У статті досліджуються окремі особливості захисту інформаційних прав людини у практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) в умовах повномасштабної військової агресії проти України та запровадження в країні правового режиму воєнного стану. У роботі наголошено на тому, що сучасна приватність набуває нових форм і потребує підвищеного рівня захисту, особливо в умовах кіберзагроз і обмежень, запроваджених внаслідок воєнного стану. У роботі підкреслюється, що реалізація міжнародних стандартів у сфері доступу до публічної інформації та захисту персональних даних є ключовим орієнтиром для України як держави – члена Ради Європи.

Метою статті є дослідження особливостей захисту інформаційних прав людини у практиці ЄСПЛ, проведення аналізу впливу правового режиму воєнного стану, запровадженого в Україні, на реалізацію цього правового механізму, а також формулювання окремих рекомендацій щодо врахування практики ЄСПЛ у забезпеченні інформаційного правопорядку.

Значну увагу у статті приділено визначенню критеріїв допустимості втручання у приватне життя (законність, легітимна мета, пропорційність, необхідність у демократичному суспільстві) та їх відображенню в судовій практиці (рішення у справах *P. N. v. Germany*, *Sabuncu and Others v. Turkey*, *S. and Marper v. the United Kingdom*).

Окремий блок статті присвячено аналізу підходу ЄСПЛ до права на доступ до публічної інформації, яке розглядається як складова свободи вираження поглядів. Зокрема, наведено критерії, сформульовані у справі *Magyar Helsinki Bizottsag v. Hungary*, що застосовуються для визначення обґрунтованості обмежень права на інформацію. На прикладі справи Центр демократії та верховенства права проти України проаналізовано відповідність дій національних органів зазначеним стандартам.

У висновках наголошено на необхідності посилення захисту інформаційних прав в умовах воєнного стану, вдосконалення національної судової практики через врахування підходів ЄСПЛ, подальшої інтеграції міжнародних стандартів у національне законодавство України. Рекомендовано поглибити правозастосовну практику українських судів шляхом регулярного моніторингу рішень на відповідність критеріям ЄСПЛ та активізації діяльності Верховного Суду щодо узагальнення європейської практики у сфері інформаційних прав.

Ключові слова: інформаційні права; Європейський суд з прав людини; приватність; воєнний стан; персональні дані; право на інформацію.

* Ця публікація підготовлена в межах іменної стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук у 2024.

В умовах дії в Україні правового режиму воєнного стану, системного прояву кіберзагроз, включно з тими, які спрямовані на системне перехоплення персональних даних, що обробляються в різних категоріях інформаційно-комунікаційних систем, “приватність” набуває нових обрисів, ознак та форм вираження. Її інформаційно-правова сутність стає все більш актуальною й вразливою з позицій природного і соціального існування людини.

З огляду на це міжнародні стандарти у сфері доступу до публічної інформації на перше місце ставлять безпеку обігу інформації та захист персональних даних. Це чітко демонструє тенденцію антропоцентричного сприйняття діяльності держави, коли її діяльність визначається та обмежується змістом прав людини.

Насамперед для України як держави – члена Ради Європи одним із пріоритетних завдань у внутрішній та зовнішній політиці є утвердження і забезпечення високих стандартів прав людини, визнаних у діяльності Ради Європи. Після ратифікації Верховною Радою України 17 липня 1997 р. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод¹ (далі – Конвенція), проголошені в ній фундаментальні права людини набули значення орієнтирів у розбудові України як демократичної та правової держави.

Це зумовило покладення на Україну міжнародних зобов’язань не лише щодо подальшої імплементації європейських стандартів прав людини у національне законодавство. Ці зобов’язання, серед іншого, охоплюють своїм змістом проголошені у статтях 8 і 10 Конвенції права людини на повагу до особистого сімейного життя, таємницю листування, а також права на вільне вираження власних переконань, вільно збирати та поширювати інформацію. Закріплення згаданих прав людини в положеннях статей 32 і 34 Конституції України² з урахуванням національних особливостей формулювання їх змісту засвідчило прагнення України гарантувати їх належну реалізацію.

Ці гарантії реалізуються передусім через законодавче закріплення, забезпечення доступу до ефективного механізму захисту і поновлення прав приватних осіб у сферах персональних даних та доступу до публічної інформації.

З одного боку, суспільство прагне до чіткого та демократичного управління, яке за раз все більше вимагає глибокої імплементації принципів публічності та прозорості у діяльність органів публічної влади та держави загалом. Це зумовило розвиток концепту “публічна інформація” та його максимально широке поширення у різних сферах життєдіяльності. З іншого боку – розвиток “інформаційного суспільства” все ж не знімає класичних викликів щодо забезпечення таємниці приватного життя та концепту “приватності” загалом. Ключовим тут є питання збору, обробки та вико-

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (дата звернення 01.02.2025).

² Конституція України від 28 червня 1996 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>> (дата звернення 01.02.2025).

ристання персональних даних, які чи не найяскравіше сьогодні демонструють практичний вияв “приватності”³.

Разом з набранням Конвенцією чинності для України 17 липня 1997 р. наша держава визнала для себе обов’язковою юрисдикцію Європейського Суду з прав людини. Саме ця судова інституція забезпечує гарантії інформаційних прав людини, є контрольним механізмом, дотримання цих прав усіма державами – членами Ради Європи.

За своїм юридичним значенням, рішення ЄСПЛ не лише визначають додаткові заходи з поновлення порушених інформаційних прав заявника, а й передбачають загальні заходи, спрямовані на виконання положень Конвенції та Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини”⁴.

28 лютого 2022 р. постійний представник України при Раді Європи направив до відповідної міжнародної організації листа⁵, у якому повідомив про відступ від окремих зобов’язань за Конвенцією у зв’язку із запровадженням на території України правового режиму воєнного стану і наданням військового командування відповідно до ст. 8 Закону України “Про правовий режим воєнного стану в Україні”⁶ окремих повноважень щодо тимчасового обмеження прав і свобод людини. Хоча вже 4 квітня 2024 р. Україна скасувала дію попередніх обмежень за ст. 8 Конвенції, у контексті поновлення і захисту інформаційних прав ЄСПЛ, юридичний прояв наслідків війни вказує на актуальність проблематики, порушеної у цій статті.

Порушена тут проблематика була предметом значної уваги багатьох вчених-правників і практиків, які у своїх роботах робили акцент на різних аспектах механізму захисту інформаційних прав ЄСПЛ, зокрема, з початку повномасштабної військової агресії проти України.

Так, Л. Опришко у своїй роботі “Свобода вираження поглядів. Міжнародні стандарти, практика Європейського суду з прав людини і національне законодавство України в умовах воєнного стану”⁷ досліджує баланс між свободою вираження та національною безпекою України під час воєнного стану. Авторка аналізує міжнародні стандарти, практику ЄСПЛ та зміни в

³ В Венгер, О Заярний, ‘Правовий аналіз основних моделей інституалізації державного контролю у сфері персональних даних та доступу до публічної інформації в Україні’ (Київ 2020) <<https://rm.coe.int/legal-analysis-data-ua/16809ee0772021>> (дата звернення 01.02.2025).

⁴ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>> (дата звернення 01.02.2025).

⁵ Note verbale No. 31011/32-017-3 from the Permanent Representation of Ukraine to the Council of Europe, dated 28 February 2022 <<https://rm.coe.int/1680a5b0b0>> (accessed 01.02.2025).

⁶ Про правовий режим воєнного стану в Україні: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>> (дата звернення 01.02.2025).

⁷ Свобода вираження поглядів. Міжнародні стандарти, практика Європейського суду з прав людини і національне законодавство України в умовах воєнного стану. Огляд правових підходів. Серія: Свобода слова і національна безпека (Київ, УНЦПД 2022) <https://ucipr.org.ua/images/files/1750/1750_file.pdf> (дата звернення 01.02.2025).

нормах законодавства України після 24 лютого 2022 р. Серед іншого, у згаданій аналітичній роботі значну увагу приділено аналізу критеріїв урівноваження свободи слова та інтересів національної безпеки, питання зловживання правом на свободу слова, правовим наслідком відступу Україною від зобов'язань у сфері свободи слова за ст. 10 Конвенції.

У іншій колективній праці, присвяченій проблемам дотримання громадянських і особистих прав людини під час дії правового режиму воєнного стану, вчені-правники дослідили окремі особливості захисту прав на доступ до публічної інформації та на конфіденційність персональних даних. У роботі розкриті критерії оцінки правомірності обмеження права особи на доступ до інформації та втручання у приватне сімейне життя, які були вироблені практикою ЄСПЛ, охарактеризовані умови їх оцінки з позицій міжнародних зобов'язань України. Поряд з цим автори докладно охарактеризували процедури поновлення інформаційних прав людини не лише через застосування національних контрольних механізмів, а й через звернення до ЄСПЛ⁸.

Д. Лученко, Н. Полях у своєму монографічному дослідженні проводять ґрунтовний аналіз впливу практики ЄСПЛ на адміністративне судочинство в Україні, зокрема у адміністративних справах, де застосовується відповідна практика за ст. 10 Конвенції. Дослідники розкривають зв'язок між рішеннями ЄСПЛ та правовими позиціями Верховного Суду в адміністративних справах, докладно характеризують особливості застосування критеріїв прийнятності заяв до ЄСПЛ у публічно-правових спорах, відображають окремі правові наслідки відступу України від зобов'язань за міжнародними договорами у період дії правового режиму воєнного стану⁹.

У посібнику з європейського права у сфері захисту персональних даних значну увагу приділено аналізу практики ЄСПЛ за ст. 8 Конвенції. Експерти Ради Європи детально проаналізували критерії правомірності обмежень інформаційних прав у сферах захисту персональних даних і забезпечення права на таємницю телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, висвітлені питання дотримання зазначених категорій прав людини в різних сферах суспільного життя¹⁰.

Т. Олексіук у своїй роботі основний акцент дослідження робить на питаннях забезпечення права людини на інформацію в контексті позитивних та негативних зобов'язань України за ст. 10 Конвенції. Дослідниця на основі практики ЄСПЛ аналізує гарантії забезпечення права на доступ до інфор-

⁸ О Кабанов, О Заярний, В Мироненко, *Довідник із громадянських (особистих), політичних та інших прав людини в умовах воєнного стану* (Київ 2022) <<https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/Довідник.pdf>> (дата звернення 01.02.2025).

⁹ Д. Лученко, Н. Полях, *Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві України* (НІОУ ім. Ярослава Мудрого 2024) 200.

¹⁰ *Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних* (Переклад Вадима Кастеллі, К.І.С. 2020) <<https://rm.coe.int/data-protection-handbook-ukr-2020-block-web/1680a1f65e>> (дата звернення 27.02.2025).

мації, включаючи таку, яка перебуває у розпорядженні суб'єктів владних повноважень, висвітлює підстави для обмеження реалізації цього права в демократичному суспільстві. Поряд з цим у роботі охарактеризовано особливості впливу рішень ЄСПЛ за ст. 10 Конвенції на національну судову практику у справах про доступ до публічної інформації під час дії в Україні правового режиму воєнного стану¹¹.

Незважаючи на значний інтерес до проблематики, порушеної у цій статті, серед вчених-правників і практиків, існує окрема група теоретико-правових проблем захисту інформаційних прав людини в практиці ЄСПЛ, які потребують додаткового дослідження. Йдеться, зокрема, про визначення критеріїв прийнятності заяв про порушення інформаційних прав з урахуванням виконання Україною міжнародних зобов'язань за Конвенцією, іншими зобов'язальними актами Ради Європи в період дії правового режиму воєнного стану; виявлення переваг і недоліків застосування окремих загальних і додаткових (спеціальних) способів поновлення інформаційних прав у практиці ЄСПЛ; формулювання науково обґрунтованих рекомендацій щодо ефективного врахування правових позицій ЄСПЛ національними судами при вирішенні інформаційних спорів.

Метою статті є дослідження особливостей захисту інформаційних прав людини у практиці ЄСПЛ, проведення аналізу впливу правового режиму воєнного стану, запровадженого в Україні, на реалізацію цього правового механізму, а також формулювання окремих рекомендацій щодо врахування практики ЄСПЛ у забезпеченні інформаційного правопорядку.

*Загальні засади механізму захисту інформаційних прав
Європейським судом з прав людини*

Згідно зі статтями 34, 35 Конвенції ЄСПЛ приймає заяви (скарги) від окремих заявників, груп осіб, неурядових організацій, окремих держав про порушення положень Конвенції країнами, що визнали юрисдикцію цієї міжнародної судової установи¹². При цьому порушення прав, на яке може скаржитися заявник, повинно бути вчиненом однією з держав – учасниць Конвенції в межах їхньої “юрисдикції”, яка зазвичай означає “в межах її території”. Однак якщо держава здійснює так званий ефективний контроль над частиною території іншої держави, то особи, що перебувають на такій території, можуть звертатися до ЄСПЛ із заявою проти держави, яка здійснює контроль.

Для того, щоб ЄСПЛ визнав заяву прийнятною та відкрив на її підставі провадження у справі, вона має відповідати критеріям прийнятності, закрі-

¹¹ Право на інформацію: міжнародні стандарти, практика ЄСПЛ та національне регулювання у воєнний час. Огляд правових підходів. Серія: Свобода слова і національна безпека (УНЦПД 2022) <http://www.uscpr.org.ua/images/files/1752/1752_file.pdf> (дата звернення 27.02.2025).

¹² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (н 1).

пленим у ст. 35 Конвенції¹³. Серед цих критеріїв цей міжнародно-правовий акт вказує на такі:

– вичерпання національних засобів правового захисту. Іншими словами, особи, які скаржаться на порушення своїх прав, повинні спочатку звернутися з цими скаргами до судів відповідної держави всіх рівнів юрисдикції. Тож держава може реалізувати здатність виправити стверджуване порушення на національному рівні;

– скарги заявника повинні стосуватися одного чи декількох прав, гарантованих Конвенцією (компетенція *ratione materiae*). ЄСПЛ не може розглядати скарги про порушення будь-яких інших прав, гарантії реалізації яких не передбачені цим міжнародно-правовим актом;

– заява до ЄСПЛ може бути подана не пізніше, ніж через шість місяців після винесення остаточного рішення на національному рівні, як правило, після завершення ситуації, на яку скаржиться заявник, і щодо якої стверджується відсутність ефективних засобів правового захисту;

– стверджуване порушення Конвенції має стосуватися заявника особисто (компетенція *ratione personae*) й безпосередньо й має завдати йому суттєвої шкоди¹⁴.

ЄСПЛ не розглядає жодної індивідуальної заяви, поданої згідно зі ст. 34 Конвенції, якщо вона є анонімною або за своєю суттю є ідентичною до заяви, що вже була розглянута ЄСПЛ чи була подана на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання, і якщо вона не містить нових фактів у справі.

Щодо захисту інформаційних прав, то до ЄСПЛ заява може бути подана про порушення будь-якого з цих прав, за умови, що його захист підпадає під зміст позитивних або негативних зобов'язань держав – членів Ради Європи за ст. 8 або 10 Конвенції. При цьому згадана Конвенція не встановлює окремого механізму захисту прав суб'єктів персональних даних. Відповідно не кожна дія, яка включає обробку персональних даних, охоплюється обсягом ст. 8 Конвенції.

Особливості захисту інформаційних прав людини, гарантованих ст. 8 Конвенції

Для поновлення інформаційних прав людини за ст. 8 Конвенції передусім має бути визначено, чи було обмежено приватний інтерес або приватне життя особи. У своїй практиці ЄСПЛ тлумачить поняття “приватне життя” як широку концепцію, що охоплює навіть аспекти професійного життя та публічної поведінки. Однак, попри розширене тлумачення приватного життя, не всі види обробки персональних даних можуть вважатись обмеженням

¹³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (н 1).

¹⁴ І Караман, В Козіна, *Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство* (ВАІТЕ 2015) 23–24.

прав, передбачених ст. 8 Конвенції. Якщо ЄСПЛ визнає, що дія з обробки персональних даних, про яку йдеться, вплинула на право особи на повагу до приватного життя, він буде розглядати, чи було втручання виправданим.

Практикою ЄСПЛ було вироблено конкретні критерії, за якими вирішується питання про відсутність порушення інформаційних прав у випадку обмеження цих прав. Виходячи з існуючих правових позицій ЄСПЛ, обмеження інформаційних прав не матиме ознак порушення, якщо воно передбачено у положеннях національного законодавства, що має певні характеристики. Закон повинен бути ‘доступним для зацікавлених осіб і передбачуваним щодо наслідків його дії’¹⁵.

Так, у рішенні у справі *P. N. v. Germany*¹⁶, № 74440/17, 11 травня 2023 р., ЄСПЛ визнав, що мало місце втручання в право на повагу до приватного життя. Однак таке втручання було “передбачене законом”, мало легітимну мету (захист прав інших осіб, зокрема членів родини) і було пропорційним. Суд наголосив, що національні органи діяли в межах чіткої правової процедури та дотрималися належних гарантій. У наведеній справі заявник скаржився на обробку його персональних даних судом і подальше їх розкриття без його згоди в контексті опікунських проваджень. Йшлося про медичну інформацію та інші конфіденційні дані, які використовувалися під час розгляду справи про обмеження його дієздатності.

У іншому рішенні у справі *Sabuncu and Others v. Turkey*¹⁷, № 23199/17, 10 листопада 2022 р., заявники, журналісти та працівники турецького опозиційного видання *Cumhuriyet*, були затримані за підозрою у зв’язках із терористичними організаціями після спроби державного перевороту у 2016 р. Вони скаржилися на втручання в їхнє приватне життя через прослуховування, доступ до електронного листування та моніторинг діяльності без належної правової підстави. У цій справі ЄСПЛ визнав, що втручання не відповідало стандарту “передбачене законом”, оскільки положення внутрішнього законодавства були надто широкими та застосовувалися без достатнього судового контролю. Суд підкреслив, що політичний контекст не виправдовує порушення базових гарантій Конвенції. З наведеного рішення ЄСПЛ випливає, що обмеження прав за ст. 8, навіть у ситуаціях внутрішньої нестабільності чи конфлікту, мають бути чітко обґрунтованими, а внутрішнє законодавство має бути достатньо чітким, передбачуваним та обмеженим у застосуванні.

Ще одним критерієм оцінки правомірності обмеження інформаційних прав є переслідування легітимної мети таких обмежень.

¹⁵ Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних (н 10).

¹⁶ *P. N. v. Germany*. European Court of Human Rights. Judgment. App no 74440/17. 11.06.2020 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202758>> (accessed 01.02.2025).

¹⁷ *Sabuncu and Others v. Turkey*. European Court of Human Rights. Judgment. App no 23199/17. 10.11.2020 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-206212>> (accessed 01.02.2025).

Легітимна мета може бути або одним із перерахованих суспільних інтересів, або ж якимось із захищених прав і свобод інших осіб. Легітимними інтересами, які можуть виправдати втручання відповідно до частини другої ст. 8 Конвенції, є інтереси національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, запобігання заворушенням чи злочинам, захист здоров'я чи моралі або захист прав і свобод інших осіб¹⁸.

Так, у справі “Пек проти Сполученого Королівства”¹⁹ заявник намагався скоїти самогубство, розрізавши собі вени на вулиці, не підозрюючи, що все це записується на камеру відеоспостереження. Після того як поліцейські, що стежили за записами замкнутої системи ТВ-спостереження, врятували його, вони передали відеоматеріал працівникам ЗМІ, які його оприлюднили, не замаскувавши обличчя заявника. ЄСПЛ встановив, що не було жодних відповідних чи достатніх підстав, які б могли виправдати пряме доведення відеоматеріалу до відома громадськості державними органами без отримання згоди заявника або маскування його особи. Суд дійшов висновку, що ст. 8 Конвенції було порушено.

Поряд із зазначеними критеріями, оцінки правомірності обмеження інформаційних прав за ст. 8 Конвенції, практика ЄСПЛ також виходить з того, що воно має бути необхідним у демократичному суспільстві. Стосовно цього критерію ЄСПЛ зазначив, що

поняття необхідності означає, що втручання відповідає нагальній суспільній потребі і, зокрема, є пропорційним переслідуваній легітимній меті. При оцінці того, чи є захід необхідним для реагування на нагальну суспільну потребу, ЄСПЛ розглядає його відповідність і належність щодо мети, яка ставиться. З цією метою Суд може взяти до уваги, чи намагається втручання вирішити питання, яке, якщо його не вирішувати, може мати негативний вплив на суспільство, чи є свідчення того, що втручання може зменшити такий негативний вплив, та які існують більш широкі соціальні погляди на питання, що розглядається. <...> Для дотримання тесту необхідності втручання також має бути пропорційним. Пропорційність вимагає, щоб втручання в гарантовані Конвенцією права не було більшим, ніж це необхідно для досягнення легітимної мети, яка ставиться. Важливими факторами, які мають враховуватися при здійсненні тесту пропорційності, є обсяг втручання, кількість осіб, на яких здійснюється вплив, та гарантії або застереження, що мають на меті обмеження обсягу та негативного впливу на права осіб²⁰.

Наприклад, рішення Європейського суду з прав людини у справі “С. та Марпер проти Сполученого Королівства”²¹. Два заявники були заарештовані та обвинувачені у вчиненні кримінального порушення. Поліція відібрала в них відбитки пальців і зразки ДНК на підставі Закону про поліцію та

¹⁸ Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних (н 10).

¹⁹ Peck v. the United Kingdom. European Court of Human Rights. Judgment. App no 44647/98. 28.01.2003 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60898>> (accessed 01.02.2025).

²⁰ Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних (н 10).

²¹ S. and Marper v. the United Kingdom. European Court of Human Rights. Judgment. Apps no 30562/04, 30566/04. 04.12.2008 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90051>> (accessed 01.02.2025).

кримінальні докази. Заявники так і не були засуджені за вчинення злочинів: один був виправданий судом, а кримінальне провадження щодо другого заявника було закрито. Однак їхні відбитки пальців, профілі ДНК та клітинні зразки зберігались поліцією в базі даних, при цьому національне законодавство дозволяло їх збереження безстроково. Хоча Сполучене Королівство доводило, що збереження даних допомагає в ідентифікації майбутніх злочинців і таким чином мало легітимну мету виявлення та запобігання злочинам, ЄСПЛ вирішив, що втручання у право заявників на повагу до приватного життя було не виправданим.

Отже, з позицій практики ЄСПЛ втручання у приватне і сімейне життя, зокрема, у зв'язку з обмеженням прав суб'єктів персональних даних може бути правомірним за умови, якщо воно має легітимну мету, ґрунтується на вимогах національного законодавства та є пропорційним у демократичному суспільстві. При цьому ЄСПЛ у своїй практиці виходить з того, що тимчасовий відступ від зобов'язань за ст. 8 Конвенції не означає виключення чи обмеження цих критеріїв в усіх аналогічних справах. Відповідне питання про правомірність обмеження інформаційних прав має вирішуватися в кожному окремому випадку з урахуванням раніше наданого тлумачення ЄСПЛ критеріїв оцінки ступеня обмеження інформаційних прав.

Захист права на інформацію в практиці ЄСПЛ

У 2016 р. Велика Палата ЄСПЛ у справі “Угорський Гельсінський комітет проти Угорщини” (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary²²) надала остаточне роз'яснення щодо обставин, за яких Суд захищатиме право на доступ до публічної інформації.

Суд узагальнив свою практику у справах із доступу до публічної інформації та виокремив такі чотири порогові критерії, відповідно до яких обмеження доступу до інформації може оцінюватися як втручання у реалізацію свободи вираження поглядів:

1. Мета запитувача.
2. Природа інформації.
3. Роль запитувача.
4. Чи готова та доступна інформація.

Також таке право може бути захищеним Судом, якщо інформація не надається всупереч обов'язковому рішенням національного органу, що набуло законної сили²³.

Наведені критерії оцінки обґрунтованості обмеження права на доступ до інформації набули ґрунтового практичного висвітлення в окремих рішеннях ЄСПЛ проти України. Так, у справі “Центр демократії та верховенства

²² Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary. European Court of Human Rights. Judgment. App no 18030/11. 08.11.2016 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167828>> (accessed 01.02.2025).

²³ Х Буртник, Правові позиції європейського Суду з прав людини у справах щодо доступу до публічної інформації: Аналітичний огляд (К 2020) 4 <<https://rm.coe.int/echr-cases-2020-web/1680a10d12>> (дата звернення 01.02.2025).

права проти України”²⁴ (заява № 10090/16) ЄСПЛ визнав відмову Центральної виборчої комісії порушенням Україною ст. 10 Конвенції – права на свободу вираження поглядів. У цій справі українська громадська організація оскаржила відмову Центральної виборчої комісії у 2014 р. надати копії автобіографій окремих кандидатів у народні депутати України, тоді як витяги їх автобіографій були опубліковані на вебсайті Центральної виборчої комісії.

ЄСПЛ у цій справі наголосив на тому, що визначення того, що може становити предмет суспільного інтересу, залежатиме від обставин кожної справи. Суспільний інтерес виникає щодо питань, які впливають на громадськість такою мірою, якою вона може на законних підставах цікавитися ними, які привертають її увагу або які значною мірою стосуються її, особливо якщо такі питання впливають на добробут громадян чи життя громади. Це також стосується питань, здатних призвести до значних суперечок щодо важливих соціальних викликів або проблем, про які громадськість бажати-ме отримати інформацію.

Отже, ЄСПЛ розглядає заяви про порушення інформаційних прав, передбачених ст. 8 та 10 Конвенції, з позицій позитивних і негативних зобов’язань держав – учасниць Конвенції, дотримуючись згаданих вище критеріїв оцінки правомірності обмеження прав суб’єктів інформаційних правовідносин.

Висновки. Проведене дослідження особливостей захисту інформаційних прав у практиці ЄСПЛ з урахуванням наслідків дії в Україні правового режиму воєнного стану дає підстави нам сформулювати такі основні висновки і рекомендації.

Інформаційні права в умовах війни потребують особливого захисту. У зв’язку з правовим режимом воєнного стану в Україні та зростанням кіберзагроз право на приватність набуло особливого значення. ЄСПЛ відіграє ключову роль у гарантуванні інформаційних прав, особливо у контексті обмежень, спричинених надзвичайними обставинами. Водночас навіть у таких умовах допустимість обмеження прав має відповідати критеріям законності, легітимної мети та необхідності в демократичному суспільстві.

ЄСПЛ було сформовано чіткі критерії для оцінки втручання в права за статтями 8 і 10 Конвенції: законність, легітимна мета, пропорційність, необхідність у демократичному суспільстві. Рішення у справах *P. N. v. Germany*, *Sabuncu and Others v. Turkey*, *S. and Marper v. the United Kingdom* ілюструють складність балансу між захистом приватності та державними інтересами, включно з національною безпекою.

Право на доступ до публічної інформації визнається ЄСПЛ складовою свободи вираження поглядів. У рішенні у справі *Magyar Helsinki Bizottsag v. Hungary* ЄСПЛ визначив умови оцінки дотримання права на інформацію

²⁴ Центр демократії та верховенства права проти України: Рішення Європейського суду з прав людини від 26 березня 2020 р. (Заява № 10090/16) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f18#Text> (дата звернення 01.02.2025).

у контексті змісту зобов'язань України за ст. 10 Конвенції. Ці умови охоплюють чотири основних критерії (мета доступу, природа інформації, роль запитувача, доступність інформації).

Судова практика України потребує глибшого врахування висновків ЄСПЛ у справах щодо інформаційних прав, особливо в частині тлумачення обмежень прав на підставі законодавства. На нашу думку, національні судові органи України мають приділяти більш ретельну увагу перевірці критеріїв допустимості втручання та забезпеченню ефективного національного захисту.

При цьому важливо продовжити існуючу в Україні правотворчу практику, спрямовану на подальшу інтеграцію міжнародних стандартів у сфері додержання інформаційних прав людини у норми національного законодавства. Поряд з цим актуальним убачається продовження подальшої діяльності Верховного Суду щодо проведення оглядів та узагальнень практики ЄСПЛ за окремими категоріями спорів, зокрема, тими, які виникають із міжнародних зобов'язань України за статтями 8 і 10 Конвенції, проведення моніторингу рішень національних судів на предмет відступу від критеріїв оцінки допустимого обмеження інформаційних прав, вироблених у практиці ЄСПЛ.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Kabanov O, Zaiarnyy O, Myronenko V, *Dovidnyk iz hromadianskykh (osobystykh), politychnykh ta inshykh prav liudyny v umovakh voiennoho stanu* (Kyiv 2022) <<https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/Dovidnyk.pdf>> (accessed 01.02.2025) (in Ukrainian).
2. Karaman I, Kozina V, *Yevropeyskyi sud z prav liudyny, Yevropeiska konventsia z prav liudyny ta individualni zaiavy: pershe znaiomstvo* (VAITE 2015) (in Ukrainian).
3. Luchenko D, Poliakh N, *Zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v administratyvnomu sudochnstvi Ukrainy* (NIuU im. Yaroslava Mudroho 2024) (in Ukrainian).

Edited and translated books

4. Burtnyk Kh, *Pravovi pozytsii Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny u spravakh shchodo dostupu do publichnoi informatsii: Analitychnyi ohliad* (K 2020) 4 <<https://rm.coe.int/echr-cases-2020-web/1680a10d12>> (accessed 01.02.2025) (in Ukrainian).
5. *Posibnyk z Yevropeiskoho prava u sferi zakhystu personalnykh danykh* (Pereklad Vadyma Kastelli, K.I.S. 2020) <<https://rm.coe.int/data-protection-handbook-ukr-2020-block-web/1680a1f65e>> (accessed 27.02.2025) (in Ukrainian).

Websites

6. *Pravo na informatsiiu: mizhnarodni standarty, praktyka YeSPL ta natsionalne rehulivannia u voiennyi chas. Ohliad pravovykh pidkhodiv. Seriia: Svoboda slova i natsionalna bezpeka* (UNTSPD 2022) <http://www.ucipr.org.ua/images/files/1752/1752_file.pdf> (accessed 27.02.2025) (in Ukrainian).

7. Svoboda vyrazhennia pohliadiv. Mizhnarodni standarty, praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny i natsionalne zakonodavstvo Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. Ohliad pravovykh pidkhodiv. Serii: Svoboda slova i natsionalna bezpeka (Kyiv, UNTsPD 2022) <https://ucipr.org.ua/images/files/1750/1750_file.pdf> (accessed 01.02.2025) (in Ukrainian).
8. Venher V, Zaiarnyi O, 'Pravovyi analiz osnovnykh modelei instytualizatsii derzhavnoho kontroliu u sferi personalnykh danykh ta dostupu do publichnoi informatsii v Ukraini' (Kyiv 2020) <<https://rm.coe.int/legal-analysis-data-ua/16809ee0772021>> (accessed 01.02.2025) (in Ukrainian).

Oleh Zaiarnyi

THE PROTECTION OF INFORMATION RIGHTS BY THE ECtHR AMID THE CONSEQUENCES OF THE WAR AGAINST UKRAINE

ABSTRACT. The article examines specific aspects of the protection of human information rights in the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR) under the conditions of full-scale military aggression against Ukraine and the imposition of martial law in the country. The study emphasizes that modern privacy is acquiring new forms and requires an enhanced level of protection, especially in the context of cyber threats and restrictions introduced as part of the martial law regime. It is underscored that the implementation of international standards in the field of access to public information and personal data protection is a key benchmark for Ukraine as a member state of the Council of Europe.

The purpose of the article is to explore the peculiarities of the protection of human information rights in the ECtHR's jurisprudence, to analyze the impact of the legal regime of martial law introduced in Ukraine on the implementation of this legal mechanism, and to provide specific recommendations for incorporating ECtHR case law in the development of information law and order.

Considerable attention is devoted to defining the criteria for permissible interference with private life (legality, legitimate aim, proportionality, and necessity in a democratic society) and their application in judicial practice (decisions in *P.N. v. Germany*, *Sabuncu and Others v. Turkey*, *S. and Marper v. the United Kingdom*).

A separate section of the article analyzes the ECtHR's approach to the right of access to public information, which is considered an integral component of the freedom of expression. In particular, the criteria established in the case of *Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary* are presented, which are used to assess the justification for restricting access to information. The case *Centre for Democracy and Rule of Law v. Ukraine* is examined to assess the compliance of national authorities' actions with the above standards.

In conclusion, the article highlights the need to strengthen the protection of information rights under martial law, to improve national judicial practice by incorporating ECtHR approaches, and to further integrate international standards into Ukraine's domestic legal system. It is recommended to enhance the law enforcement practice of Ukrainian courts through regular monitoring of decisions for compliance with ECtHR criteria and to intensify the activity of the Supreme Court in generalizing European case law in the field of information rights.

KEYWORDS: information rights; European Court of Human Rights; privacy; martial law; personal data; right to information.